

Azoknak, akiket az élet vihara elsodort szülőföldjükről, de szívükben hűek maradtak a néphez és földhöz, ahonnan vétettek.

CSÍKRÁKOS MONOGRÁFIÁJA

**Írta: Császár László, tanár
1957, március**

Szerkesztette, lektorálta és jegyzetekkel 2007-ben ellátta: Császár Zoltán
(zoltan.csaszar@freemail.hu)

Források:

- Dr. Endes Miklós: *Csik-, Gyergyó-, Kászon-székek (Csikmegye) földjének és népének története 1918-ig.* (Budapest, 1938)
- Ferencz Béla: *Csik vármegye monográfiája a legrégebb időktől napjainkig.* (Csíkszereda, 1935)
- Rugonfalvi Kiss István (szerk.): *A nemes székely nemzet képe.* (Debrecen, 1939-1940.)
- Székely László: *Ünneplő székelyek.* Adatok a székelység vallásos néprajzához (Csíkszereda, 1944.)
- A Kisasszony egyházközség irattárának adatai.
- Szájhagyomány és saját tapasztalatok.

Az adatközlők neve: Császár Félix

Életkora: 86 éves

Foglalkozása, társadalmi helyzete: szegényparaszt.

Lakhelye: Csíkrákos

Fodor Gergely

Életkora: 67 éves

Foglalkozása, társadalmi helyzete: szegényparaszt

Lakhelye: Csíkrákos

A gyűjtő neve és foglalkozása: Császár László, tanár

Császár László

Bevezető

„A történelem az élet mestere, a múlt világító fáklyája, a jövő lángoló szövétneke.” Fényénél megvilágosodnak az elmúlt idők eseményei, törekvései és küzdelmei. A múltat sohasem szabad a mai kor szemüvegén át vizsgálni, hanem bele kell élnünk magunkat abba a korba, melyet meg akarunk ismerni. Csak így érthetjük meg a jelent és csak így következtethetünk a jövőre. A múltból táplálkozik a jelen és alakul ki a jövő.

Ha Csíkrákos község múltját vizsgáljuk, könnyen megállapíthatjuk, hogy mindig örömtelen volt itt az élet a vadvirágos Hargita alatt; fájdalom és folytonos harc zajlott a szűkös mindennapi barna kenyérért, melyhez évszázadok könnye tapadt.

Ismerjük és becsüljük meg a múltunkat, merítsünk erőt és kitartást az élet megpróbáltatásaira, mert halott őseink porladó hamvai felett sohasem hervadhatnak el az emlékezés virágai. „Véreztek és elhulltak ők, de győzedelmesen, tettök sugara átragyog időn és enyészetben.” Az évszázadok alatt dúló csaták forgatagában ezrével vérezte el a székely az ősi földért. Csontjaikból hegyek támadának.

Temető itt minden halom, hősök temetője. Csodás történeteknek és legendáknak színhelye itt minden talpalatnyi föld. A váromladékok rég elmúlt idők sírkövei, melyekről lemosták már a felírást a felettük elviharzott századok, ezer esztendő emlékek csodás maradványai, melyeket annyi időn keresztül sem tudott megsemmisíteni az enyészet hatalma.

A szerző Csíkrákoson, háttérben a vártemplom

A település korai történetének alakulása, néprajzi helyzete

Minden a dicsőséges, de szomorú múlt nagyságát hirdeti. A Keleti-Kárpátok és a Hargita legvégső nyúlványai között elterülő Csíkrákos nagy és fényes múlttal rendelkezik. A csíkkozmasi latin nyelvű feljegyzések szerint, melyek az ottani egyházi irattárban találhatóak meg, Rákos szláv szó és magyarul gyülekező helyet jelent. Rugonfalvi Kiss István debreceni egyetemi tanár A nemes székely nemzet képe című munkájában ugyancsak úgy emlékezik meg Rákosról, mint a régi székelyek gyűléshelyéről. Ezeknek a régi gyűléseknek a helyét őrizték meg egyes határrészek elnevezései, így az „Üléshely”, mely a Bogát és az Olt közötti sík terület neve. Ugyanilyen a „Székelyek rétje” és a „Székelyek pataka” elnevezés is. Az „Akasztóhegy” (Csere) nevű határrész Rákos halálosítélet-hozó jogára enged következtetni. Tudunk arról is, hogy a Bogáton is tartottak gyűléseket. Hóman Bálint történész szerint ez a hegy Bogát magyar vezérről kapta nevét, aki a honfoglaláskor a Tatros folyó völgyén, a Csíki-havasokon át jött Erdélybe.

Rákos határában, a falutól körülbelül hét-nyolc kilométer távolságban, a Hargita egyik dombján találjuk „Pogányvár” romjait. A Pogányvár valamikor a rabonbánoknak volt egyik tartózkodási helye. A Csíki Székely Krónika szerint a honfoglaláskor a székelyek „fője” „Z.....” volt, akinek fiai voltak: Upulet, Upuor és Vogron, akinek feleségét Drusillának hívták.

A Csík-rákosi Pogányvár sziklahegyének nyugatoldali látképe. (Rajz. Greguss János.)

A Pogányvár rajza Orbán Balázs könyvében

A Bogáton, a mostani kápolna helyén, kétszázhusz lépés kerülettel volt a vár, melyet hatalmas sánc vett körül. Itt állott az Upulet anyja által 888-ban épített áldozati ház, illetve vár is, amit mind a csíki krónikák, mind Losteiner is igazolni látszanak. (Losteiner Leonard a csíksomlyói rendház tagja volt, aki a 19. század elején megírta Csík földrajzát és történelmével is foglalkozott. E kérdésekben szaktekintélynek számít.) A Losteiner által nem említett várak 888 előttiék.¹

Háttérben a bogáti kápolna

(© Császár Zoltán)

Rákos harmadik, de legjelentősebb építménye az ősrégi vártemplom, melynek építése a 13. századra tehető. Ezt megelőzőleg azonban a mai templom helyén ott állott a Szent István király idejében épített kőkápolna, melynek mennyezete fából volt. Ezt a kápolnát akkor építették, mikor Szent István elrendelte, hogy minden tíz falu építsen egy templomot. Ennek a kápolnának a maradványa a mai templom alatt fekvő kriptá falája is.

A tatárdúlások idején a rákosi vártemplomnak nagy jelentősége volt. Egy védelmi övezetnek volt az egyik fontos erősítése, ahová veszedelem esetén a lakosság behúzódhatott. Tornya megfigyelő torony volt, ahonnan szemmel tarthatták az ellenség mozdulatait. Az említett várövezet a Pogányvárból, a Bogáton fekvő várból és a vártemplomból állott, melyekhez odasorolhatjuk még a csicsói és szépvízi váraljat is, több mással együtt. A csíki várakra vonatkozólag csak 1285-től kezdve vannak okirati adataink.

A Bogát közelében a Székelyek rétjével szemben fekvő emelkedésen feküdt Ábrahámfalva (korábban Ábrámfalva), mely közösség lakóinak az volt a kötelessége, hogy tatártámadás idején védelmezze a bogáti várat. Ha a tatárok nagy erővel támadtak, akkor az éj leple alatt a Pogányvárban húzódtak meg, mely erősségénél és nagyságánál fogva jobban ellen tudott állni

a tatároknak. A bogáti vár harcosainak visszavonulási útját a mai napig is híven megőrizték a Pogányvár irányában fekvő határrészek: Vármező, Várútja. Ábrahámfalvát, mivel hős védelmezői a tatároknak a bogáti vár védelménél sok veszteséget okoztak, a tatárok felgyújtották, és teljesen elpusztították. Lakossága áttelepült a Csere alá, ahol a szájhagyomány szerint a mai Rákosnak vetették meg az alapját. Mindez a 13-14. század folyamán történt. A lakosság a feltevések szerint azért telepedett a Csere alá, hogy közelebb legyen a védelmet nyújtó vártemplomhoz, valamint az időjárás szempontjából is védettebb, szélmentes helyet keresett.

Ábrahámfalvával kapcsolatban egy érdekes mondatöredék is fennmaradt: Ábrahámfalván lakott egy grófleány, Ordován Katica. A Bogáton pedig Cirék László gróf lakott. Fiatalok voltak és szerették egymást. Egyszer Ordován Katica kikiáltott Bogátba: „Cirék László, gyere be a Bogátról, mert Ordován Katica arany papucsá kapcsobcskorra (?) változott!”

Az 1332-36. évi pápai regestrumban Rákos már úgy szerepel, mint amely községnek harminckét rendes kepefizető² polgára van. Feltehető, hogy Göröcsfalva is már a rákosi plébániához tartozott, bár nevééről csak jóval később történik először említés. Az 1569-i és 1614-i lustrumban mindkét község neve újból előfordul. A lázárfalvi egyházközség feljegyzéseinek tanúsága szerint Rákos a 14. században a csíki alesperesi kerülethez tartozott és a telegdi (Mezőség) főesperesi kerületnek volt alárendelve.

A Cserei kúria

Rákosnak egyik nevezetessége az 1667-ben épült Cserei kúria is. Ez ma is fennáll, de nagyon korszerűsített formában. A szobák beosztása a régi, de falait felemelték, tetejét zsindeley helyett cseréppel födték, nagyobb ablakokat és ajtókat vágtak rá. Egyik szoba mennyezetébe beépítették a régi, latin nyelvű feliratokat tartalmazó mestergerendát is: Hoc opvs cvravit: -D. Ioannes Czerei Anno DoMini 1672 (Cserei címer) Lav Deo sempi cvm.-sorte sua Ivdita Czerei, vigesima 4 Mensis Maii.

Sajnos, a több száz éves régi bútorok elkallódtak. A legnagyobb veszteség az, hogy az átépítéskor megsemmisítették a kúria külső falán addig jól látható freskót (falfestményt), mely azt a jelenetet ábrázolta, amikor az egyik Cserei úr vadászskutyái kíséretében vadászni indul. A Cserei kúria épületében ma szülőotthon működik.³ A Cserei család legkiemelkedőbb alakja, Erdély történetírója, Cserei Mihály volt, aki 1667. október 21-én született. Sajátos erdélyi gondolkodással azt hirdette, hogy Erdélyre minden rossz Magyarország felől jön. A család másik tagjáról, Cserei Farkasról pedig azt őrizte meg a szájhagyomány, hogy egy alkalommal a templomban madéfalvi László Farkas padjába ült be, amiért László Farkas kérdőre vonta. A vita hevében László Farkas véletlenül orra ütötte Csereit, akinek megindult az orra vére. Ezért – mivel a templomban vér folyt -, a templomot újra kellett szentelni.

1694 február 13-án a tatárok betörték Csíkba és Göröcsfálvát is felégették. Sok embert megöltek vagy fogságba hurcoltak, sok barmot elhajtottak. Ugyanakkor Rákoson elfogták Cserei Mihály hetven éves nagyanyját, Apor Helénát is, aki tatár rabságban halt meg. A Cserei család legutolsó sarja Cserei Zsuzsanna volt. 1712-ben halt meg. Vele kapcsolatban érdekes irodalomtörténeti vonatkozású dologról emlékezhetünk meg.

Az egyházközség irattárában található feljegyzések szerint ugyanis „nem gyűrűs” mátkája volt Mikes Kelemennek. A család azonban ellenezte a házasságot, és Zsuzsannát Bécsbe vitték, hogy így a fiatalokat elszakítsák egymástól. Ez sikerült is, mert mire Zsuzsanna hazakerült, Mikes Rákóczival külföldre bujdosott. Amint a feljegyzések mondják, Zsuzsanna kissé „amazon” természetű volt. Gazdálkodással foglalkozott, de tüdőgyulladásban hirtelen megbetegedett és két-három nap leforgása alatt meghalt. A templom alatt lévő családi kriptába temették, ahol hét Cserei nyugszik.

A kozmási egyházi feljegyzések megemlékeznek a csíki falvakat pusztító szárazságról, éhségről és pestisről is, mely sok áldozatot szedett, különösen Vacsárcsiban⁴, de Göröcsfalván és Rákoson is. Ennek a szomorú eseménynek az emlékét őrzi a „Tetemhordó út” elnevezés is. Ekkor volt az a szomorú időszak, amikor az emberek fakéregből, vagy legjobb esetben korpából sütöttek kenyeret, mert 1717-től 1719-ig nem termett gabona. Ezeket az esztendőket a nép is keserűen emlegeti, mert a Kisasszony egyházmegyében éhség és pestis következtében 773 ember halt meg.

Az évszázadok múlásával a régi várak pusztulásnak indultak. Ez lett a sorsa a bogáti várnak is. 1725-ben helyére egy fakápolnát építettek, holott elég kő állt volna rendelkezésre. Ez a kápolna a jellegzetes mezőségi fakápolnához hasonlított. A Pogányvárat a török uralom alóli felszabadulás után az osztrákok rombolták le. A vár kőanyagának egy részét a helyi lakosság építkezésekre használta fel. Erre vonatkozólag az egyházközségi irattárban találunk feljegyzéseket. Az esemény a 17. század végére tehető. A megmaradt kőanyagból II. Apafi Mihály erdélyi fejedelem vadászkastélyt építtetett. Ennek romjai a század elején még megvoltak, de ma már csak a kastély helye látható. Ugyancsak betömődött a vár kútja is, mely valamikor nagyon mély lehetett. A öregek elbeszélése szerint sokat kellett várniuk, míg gyerekkorukban egy-egy kő bedobásánál a koppanást meghallották. A nép azt tartja, hogy a Várhegy belsejébe tömérdek kincset ástak el; még ma is akadnak kincskeresők. De a nép között él az a hiedelem is, hogy a Várhegy belsejében hatalmas barlang van, melyben tündérek élnek. A barlang minden kilencedik esztendejében megnyílik és a tündérek az éj leple alatt bejönnek a falu borvízkútjához inni, korsóikat megmerítik, majd a forrást körüljárják és visszamennek barlangbirodalmukba.

Csikrákos büszkesége: az ősi vártemplom...

A hősiesség múltjának legszebb emléke Rákoson az ősi vártemplom, melyet a Boldogságos Szűz Mária tiszteletére építettek 1270 és 1280 között. A templom az évszázadok alatt többször is leégett, melynek nyomai is megtalálhatók a gerendázatban. Többszöri átalakításon esett keresztül. Így 1571-ben Zablya Péter bővítette ki, mai alakjában 1758-tól áll fenn. A déli bejáró kőkerete románkori, ami azt bizonyítja, hogy a templom helyén az Árpád-korban is templom volt. A mai Cserei kripta egyik fala ennek az első templomnak a maradványa Szent István korából.

A csikrákosi vártemplom

A legkiválóbb magyar és külföldi történészek sokszor és sokat tanulmányozták templomunk történetét. Endes Miklós könyvében a következő leírást és ismertetést találjuk róla: „A csikrákosi egyhajós csarnoktemplom polygon záródású apsisú, melynek alapja a tízszögnek négy oldala. A templomnak magas tornya van. E templom egyike a legnagyobb csíki templomoknak, mely a falun kívüli magaslaton lőréses és bástyás kőfalával a szemlélőben maradandó benyomást kelt. Arányainál és díszítésénél fogva egyik legjellegzetesebb késő gót templom. Külön érdekessége, hogy az apsis tengelye a hajó tengelyétől 8 fokra balra elhajlik, mely Dr. Lestyán József véleménye szerint azt kívánja jelképezni, hogy a felfeszített, a kínszenvedett Krisztus feje is így hanyatlott alá. Kereszthajója a barokk stílus idejében készült (1756-1758), a sekrestye megnyújtott. Ennek nyugati oldalához építettett egy kápolna, mely az északi keresztszárny. A templom diadalíves, ívelését egy-egy kőpárkány választja el függőleges oldalaitól. A két párkány közepét egy-egy, sajnos ma üres pajzsocskára ékíti. Az apsis belseje szép bordázatával kellemes gótikus benyomást tesz. A boltívek gyámkövei

félhengerdedek, felül csinos kapitellel, melyek kettős gótikus profilos félkúpban végződnek. Ezek némelyikén, valamint a diadalív párkányának közepén trianguláris, plasztikusan kidolgozott pajzsok vannak. A lecke-oldalon, a diadalívtől második pajzs mezejében, a polja helyén kalapács látható. A többiekről a barokk türelmetlenség leverte a címerképeket. A kalapácsos címerképű pajzs-rózsával szemben lévő Magyarország egyik Hunyadi-kori címertípusát fedezte fel Sebestyén József, a sekrestyeajtón túl pedig a Hunyadi-holló körvonalait. (Ezt azonban Vámszer Géza tanár 1923-ban lefestette – Cs. L.) Az apsis bordái három bolt zérókörben támaszkodnak. A legbelső – a záródásban – ötszirmú, teljes, tehát belsőszírom-koszorús rózsát mutat, a diadalív felőli, szintén ilyen mért műben foglalva. Nagyon érdekes a közbeeső zárkó. Ez Sebestyén szerint négykaralyos mért művében egy címerképes plasztikus és színezett háromszögpajzsot tartalmaz. A pajzs vörös mezejében egy fekvő, szarvaival lefordított holdsarló van s ennek ölében alul egy ötágú aranycsillag. Bár a címerábrázolás hibás, mert a pajzsban a címerkép lefordult, mégis a Hunt-Pázmán nemzetség címerére kell gondolni és pedig János, Szent-György és Bazin grófjáéra, erdélyi vajdáéra. Ez a János 1463-ban volt erdélyi vajda, midőn Erdély honvédelmi szervezete egy erdélyi generalis congregation megalkottatott. Ugyancsak 1463-ban ez a vajda, a többnyire székelyekből álló táborával Ali basát kiverte. Ez a János gróf elnökölt a zabolai országgyűlésen (1466) és 1467-ben a Veres Benedek-féle összeesküvésnek király-jelöltje volt. Úgy látszik, hogy János gróf a székelyek iránti háláját leróni akarta, hozzájárult a csíkrákosi templom átépítéséhez. Nem egyedüli eset, hogy magyarországi főúr Székelyföldön templomépítéshez hozzájárul, így a somlyói barátok temploma újjáépítéséhez Hunyadi János mellett Báthori István is hozzájárult. A rákosi templom hajója erősen barokkos. Mennyezete stukkós, barokk-kori keletű a kórus felépítése, valamint a templom déli oldalán a kórusfeljáró és a boltíves, oszlopos folyosó, mely a déli bejárótól a kereszthajó külső szintjéig halad. A déli bejáró kőkerete románkori, jelölül annak, hogy a templom helyén az Árpád-korban is templom volt. A sekrestye ajtaja leszelt-ívű, gótikus. Az apsis ablakai közül egyiknek csúcsíves alakja van, mért művei azonban kitöröttek, a második befalaztatott, de igen szép műve megmaradt. Nagyon szép mért művű ablak nyílik a templom belsejéből a déli kereszthajó mennyezete fele, a padlásra. A templomtorony négyoldalú terméskőből épült, bejárata egyszerű, lemetszett élű, csúcsíves kőkeret; a templom oldalain emeletenként egy-egy lőrészerű világítórés van, ezek nem esnek pontosan egy függőleges vonalba, felül mind a négy oldalán egy-egy nagy csúcsíves nyílással (csíki torony-típus).”⁵

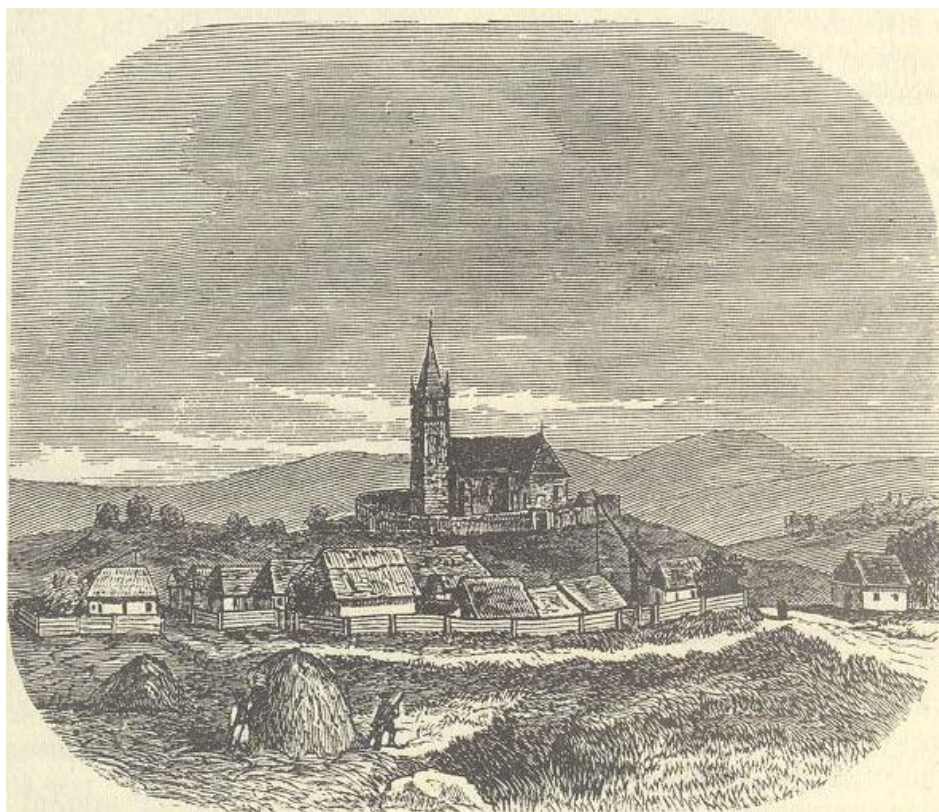
Mivel Szentgyörgyi János gróf - akinek címere a templom boltozati dongájának zárórózsájában található – Mátyás királynak volt erdélyi vajdája, feltehető, hogy a rákosi templom vajdasági templom volt. Erre lehet következtetni abból a tényből is, hogy a templomnak kettős karzata van, ahol a templomozás idején a szolgálzat foglalt helyet a felső karzaton. Bizonyos, hogy a rákosi templom úgynevezett „bandériális” templom. A bandéria olasz szó, ami magyarul zászlót jelent. Ebből származott a bandérium szó, ami zászlós lovascsapatot jelent. Magyarországon a 14. század folyamán szervezték meg az úgynevezett bandériális hadsereget: a főurak saját címerük és zászlójuk alatt vezették seregeiket a király zászlója alá. Természetes, hogy a főurak között erős versenyt folyt azért, hogy minél nagyobb csapatot tudjanak felszerelni, mert az tekintélyüket erősítette, gazdaságukat és hatalmukat mutatta meg. Ezek voltak az úgynevezett zászlósúrok; Szentgyörgyi János is ilyen zászlósúr volt. Amikor a zászlósúr templomba ment, kísérete kétfelől, hosszan a fal mellett helyezkedett el, a szolgálzat pedig a kóruson. A zászlósúr az oltár közelében foglalt helyet. A bandériális templomok hosszúhajójúak voltak, hogy a zászlósúr kíséretének legyen hol elhelyezkednie a falak mellett. Az ilyen templomok építése a 14-15. század folyamán nagyon elterjedt volt.

Külön nevezetességei a rákosi templomnak a torony külsején látható különleges figurák, melyek hosszú évszázadok óta sem halványodtak el. Ezek úgynevezett „asztronómiai” (csillagászati) jelek, melyeket a 12. század végétől kezdtek alkalmazni. Európában mindössze néhány olyan templom van, amelyeken ezek az asztronómiai ábrák láthatók. Ezek a jelek „megkeresztelt” asztronómiai jelek. A pogány csillagászati szimbólumokat magukban nem alkalmazták, hanem keresztény motívumokkal keverték. Ilyen a vadászat, vigadozás, temetés, sírás. Értelmüket a következő rigmus fejezi ki: „Ma vigadoznak, holnap sírt ásnak.” Ezek a jelek a turáni alföldről kerültek ide. Ezt Maximilian Höll a bécsi Asztronómiai Intézet igazgatója állapította meg, aki járt Rákoson és tanulmányozta a templomot. A templom építésének időpontját ő is a 13. század végére (1270) teszi.⁶

„Rákos, a Boldogságos Szűz Mária tiszteletére szentelt templom a 13. században épült, 1574-ben újból építtetett, 1730-tól itt őriztetik Báthori András erdélyi fejedelemnek aranyszálakkal hímzett pluvialéja.⁷ (Ezt azonban Mária Terézia Bécsbe vitette - Cs. L.) Az anyakönyvek 1696-tól vezetnek. A Bogát hegyen van az 1725-ben épült Fülöp és Jakab apostolok nevére szentelt kápolna. - Madéfalva leányegyházban, Márhegyes nevű dombon 1743-ban a község költségén épült a sokszor renovált Szent Anna kápolna. Vacsárcsi faluban pedig a Mi Urunk Jézus Krisztus színeváltozására szentelt kápolna Jánossi Mátyás költségén 1725-ben építtetett. A rákosi keresztutat Riesensteini Rómer Kristóf, I. székely határőrezredbeli kapitány építtette a püspök engedélyével, a török fogságból való kiszabadulása és a lutheránus vallásból a katolikus hitre térésének emlékezetére. A hívek száma 1839-ben 2713, 1881-ben 4095 volt a megyében, magyarnyelvű egyház. A templom tulajdonképpen a göröcsfalvi határon van Csere, vagyis Kődhegy oldalán, 1758-ban toldatott meg. A templom szentélye polygon záródású és jóval fennebb fekszik a hossz tengelyénél, e kettő együtt 22 lépés hosszú a 10 lépés széles, ezeket egy merész metszetű diadalív választja el az aránylagosan rövid (csak 14 lépés hosszú) hajótól. A hosszú szentély ily aránytalan meghosszabbítását az áthajók tették szükségessé. Ez áthajók eredetileg a szentély magasságával bírhattak, hasonló diadalívvel lehettek egybekötve, de az újabban alkalmazott törpeboltozat a diadalívet eltüntette, s helyükbe mért körívvel záródó válívek (Arcaden) alkalmaztattak, melyek nem kevésbé sértik a műértő szemet, sőt az áthajók más, az összeállítás (harmónia – Cs. L.) törvényeit sértő átídomításon is mentek át, mert míg az áthajó megtartotta eredeti, 9 lépés hosszú és 7 lépés széles nagyságát, addig a déli áthajó egy hossz-szentélyi oldaltolódással 15 lépésnyire szélesített. Hogy ez későbbi kontár odatoldás, az építészet törvényeinek követelése mellett az is bizonyítja, hogy e toldás egy második kisebb válív által van egybekötve a szentéllyel; de mutatja főleg az, hogy e vállív felett még most is ott van a hossz-szentélybe nyílt csúcsíves ablakban tetőzete, díszművezetével egyetemben. Ez áthajók egyenes záródásúak, a törpített boltozatukkal idegenszerűen veszik ki magukat a hossz-szentély feltörő keresztboltozata mellett, amelynek a kajacs és horgonytagozatú gerincei és hevederei hosszúkas gyámkövekre nehézkednek. Zárkövei egyikén a nap és a hold (a székelyek címere) vannak a domborműbe vésve. Főportaléja átídomult, csakis déli oldalajtaja maradt meg, mely köríves, egyszerű hengertagozattal. Ablakai csúcsívesek ki- és befelé szélesedő tagozatlan béllettel, díszművezete csak is egynek maradt meg s ez a kettős három levél-ív feletti lóhereívvel alakult. Sekrestye-ajtaja, mely a késő gótkor átszelt lóhereívvel záródik, szintén későbbi odaillesztésnek látszik, úgyszintén a szentély két ellentétes oldalán nyitott köríves ablak is. A templom déli oldalán és az áthajó nyugati oldala mellett is (kívülről) oszlopos folyosó vonul, mely félkör vállíveivel a román stíl reminiscenciáját (emlékeit – Cs. Z.) tartja fenn.

Mindezek Orbán Balázs szerint kétségtelenné teszik, hogy a templom az átmeneti korszak műve és a Székelyföldnek mégpedig egyik szebb és kiválóbb műemléke, így a déli áthajó vállíve felett (a külső falon lévő) most fedél alatt lévő felirat nem a templom építési korát,

hanem az áthajó új boltozatának odahelyezését s ezen áthajó elidomtalánító megszélesítésének idejét jelölheti, merthogy ezen, most fedél alá került rész egykor szabadon állhatott, mutatja az is, hogy e templom (kajacs és hengeralkotta) korona párkányzata is ott folytatva van, és mutatja a felirat alatt lévő s már a szentély leírásánál említett csúcsíves ablakocska is, mely eredetileg a szabadba nyílt, csak a későbbi (és a szentélyénél jóval alacsonyabb) szárny odaépítésekor került annak fedele alá, hol most is bajosan megközelíthető helyen rejtve és védve van.⁸ A felirat: Anno do-i (Domini) 157 (1570). Hogy XVI. századi a felirat, a minuskel betűk (magyarul kisbetű, a latin minusculus – elég kicsi - szóból ered – Cs. Z.) bizonyítják: »Hos opus fecit petrus Zabya.« Orbán Balázs is XIII. századi építésnek tartja e templomot, éppúgy mint Köpeczi Sebestyén József leírja.

A csíkrákosi vártemplom rajza Orbán Balázs könyvében

A torony tíz lépés oldalhosszal bíró tömör négyszög-épület. Csúcsíves portalé vezet a torony alját elfoglaló előcsarnokba, fent kis oszlopocskák által összekötő csúcsíves ablakok, s ezek alatt mindenik oldalon rendszeresség nélkül elhelyezett lőrészerű hanglyukak. E lőrések s a tisztán válogatott lapos kövekből épült falak nagysága és tömörsége arra mutatnak, hogy az önvédelemre is számítottak építésénél. E torony bevakolt küloldala veresen vonalozott kockákra van felosztva s monochromilag (egyszínű festészeti mód – Cs. Z.) roppant kezdetleges modorban mennykőt szóró Jupiter, buzogányos hős, szarvas, nap és hold, fák, oroslán és más elmosódott alakok vannak minden rend és összefüggés nélkül lefestve.”⁹

A templom hajójában rejtkehely van, hová az egyházközségi könyvek szerint a tatárdúlások alkalmával sok régi okmányt és irományt rejtettek el; hogy az valaha kibontatott volna, annak

semmi nyoma sincsen; vajon nem ott rejtőzik-e az 1694-i tatárdúláskor eltévedt csíki krónika? Ki tudja, hogy e rejtek felkutatása minő felfedezésekre vezethetne?

„Rákos e templomában egy nagyhírű, csodatételeiben a somlyóival vetélkedő Mária-szobor volt, melyet a Székely Mózes katonái és más eretnekek 1602-ben tűzre dobtak, más szent képekkel és keresztfákkal együtt, de a monda szerint a keresztfák szögei a tűzből kiugrottak és kiégették a templomdúlók szemeit. Losteiner históriája szerint (260. szakasz) Székely Mózes alatt a reformáció befészkelte magát Csíkba, Losteiner megemlíti egy Nagyboldogasszonyban (Karczfalva – Cs. L.) lévő Kelemen nevű prédikátort, kit a nép később megütött, elűzött és az átállottak házait lerombolta.”¹⁰

Az újabb kutatások a templomra vonatkozólag azt állapították meg, hogy a torony különálló „örtorony” volt, mely Szent László idejében épült. Erre enged következtetni a tornyon lévő felíratban szereplő 1074-es évszám és Zabya Péter neve, akiről a történelemkutatás kiderítette, hogy Szent László király erdélyi alvezére volt. Ezt a felfogást vallja Vámszer Géza kutató is. A tornyon kívül létezett a Szent István idejében épített kisebb templom is. Az 1574-es évszám kiolvasása ezért tévedésen alapult. A rákosi templom tornya tehát 1074-ből való. A rákosi templom északi részébe 1847-ben háromszor ütött bele a villám. Ezt jóval megelőzőleg, a legutolsó tatárjárás (1694) alkalmával a templom tetőszerkezetét elpusztították a tatárok. Sokaknak az a feltevése, hogy a templomtól titkos alagút vezetett le a plébánia hátához. Ilyen alagútról az egyházi feljegyzések nem tesznek említést, ellenben megemlékeznek egy rókalyukszerű alagútról, amelyet menekülésre használtak. Ez embermagasságú volt, tetejét gerendákkal rakták be, földdel behányták, és tetejére bokrokat ültettek. Természetesen ennek ma már nyoma sincsen meg. Tudjuk azt is, hogy a 17. század körül Rákosnak nem volt állandó plébánosa. Az egyházi teendőket a somlyói barátok látták el.

Székely népirtás: a madéfalvi veszedelem

A madéfalvi veszedelem idején (1764) a rákosi nép is súlyos megpróbáltatásokon ment keresztül. Az egyházközségi feljegyzések megemlítik, hogy Bukov tábornok a madéfalvi kegyetlen vérengzés után sok madéfalvi és rákosi lakost száműzött Bukovinába, akiknek vagyonát az ellenállásban való részvétel miatt elkoboztatta. Ebből az elkobzott vagyonból jutalmazták meg azokat, akik a székely ellenállás részeseit vagy szervezőit leleplezték. Ezek között elsőnek említjük meg „Von Baratius-t”, aki Ausztriából került ide Rákosra. Az ellenállás szervezőinek leleplezése jutalmául hatalmas vagyont kapott. Lakása a mai Kovács Lajos-féle belsőlegén volt, birtoka is a belső körül (?) terült el. Összeházasodott a székelyekkel, akik Baráczinak nevezték, de vannak olyanok is, akik a Baráczkinak emlegetik. A Baráczki család már régen nem él Rákoson. Egyik Baráczki felesége 1847-ben halt meg és az itteni temetőben nyugszik. A Baráczkiak vagyonát három székely gazda vásárolta meg. Sajnos Von Baratius-nak akadtak követői a helybeliek között is. A Péter család egyik őse a német (osztrák) katonaságnál altisztté küzdötte fel magát és kiszolgált az elnyomó osztrák rendszert. A többi rákosi székelyek mind közlegények voltak, akik elítélték Péter németbarátságát. Ezért adták neki a „Német” megkülönböztető nevet. Annyira haragudtak rá, hogy még a testvérei sem kaptak Rákoson feleséget, másfelé kellett menniük asszonyért. Az Antal család betelepedett család volt. Von Baratius példáját követve gazdagodott.

A madéfalvi veszedelem után a Bogáton 1725-ben épített fakápolna helyett, a Bukovinába száműzöttek vagyonából és a hívek adományából új kápolnát építettek. Az építéshez felhasználták a régi vár omladékaiból még megmaradt köveket is. A rákosi búcsú napja Fülöp és Jakab napja volt, amikor a község lakói ünnepélyes körmenetben vonultak a bogát kápolnához.

A madéfalvi veszedelem után az osztrák hatóságok elkobozták Kisasszony egyházmegye Kisasszonyhavasának nevezett 2000 holdas fenyves havasát is, amely az Egyeskö (?) és Békás között fekszik. A havast a békási románoknak adták. A Kisasszonyhavas a rákosi templom fenntartását szolgálta. A havas elkobzására az osztrák hatóságoknak az akkori plébános „reakciós” magatartása adott okot: pártolta a székelyeket és elítélte az osztrák erőszakot.

Rákos a nagy háborúk idején

A szabadság ott lángolt a nép szívében. Mikor 1848 tavaszán kinyílt a szabadság rózsafája, Rákos lakói egy emberként siettek a zászlók alá. Sok 48-as honvéd nevére és hőstetteire emlékeznek még a falu vénjei. Ilyenek voltak Császár Antal főhadnagy, akinek tetteit a régi öregek sokat emlegették. 1893-ban halt meg Rákoson; ő volt a faluban az utolsó 48-as honvéd. Fent maradt még Császár József, Fodor József, Máthé József, Péter Ferenc és Székely Ferenc neve is. Ezek a honvédek mind nyugdíjat kaptak.

Császár Antal...és sírhelye Csíkrákoson
(© Császár Tibor)

Amikor 1848-ban (?) Paskievics cári tábornok csapatai az osztrákok segítségével jöttek, egy lovascsapat a Cseretetőről ereszkedett le a faluba, a Cserei birtokkal szemben lévő úton. Mikor egy asszony észrevette őket, elkezdett jajveszékélni és szaladgálni. Ekkor az egyik orosz katona tört magyarsággal azt kiáltotta: „Ne félj asszony, nem bántunk.” Nem is bántották.

A 19. század második felében nagyjából nyolcvan évvel ezelőtt Rákoson sok volt a kevés földdel bíró gazdaember, ezért – hogy segítsenek rajtuk -, az egyik határrészt, ami a közösségé volt, szétosztották, szétmérték a szegények között. Ennek a határrésznek a neve „Nagypéteré”. Érdekes, hogy a közösségi vagyonnak ilyen szétosztása már ezt jóval megelőzőleg is előfordult. A „Fogás” is így került a szegényebbek tulajdonába.

A Kisasszony egyházközség ismertebb papjai az 19. század második felében Eránosz Jeremiás, Murányi Kálmán, Bocskor Zsigmond és a helyi származású Császár Károly voltak. Császár Károly idejében, 1882 és 1887 között tettek a templomtoronyra új kettőskeresztet, és helyezték el a gömbbe a szokásos pénzeket és iratokat. A keresztet László Imre plébános idejében, 1924-ben cserélték ki újból. Az első világháború során a gyönyörű zengésű harangokat elvitték. László Imre gondoskodott új harangokról is. Elődje, Fekete Imre

plébános volt, utódja pedig Szabó Gyula, aki a második világháború idején elvitt nagy harang helyére 1956 decemberében kellemes hangú új harangot állított.

Az első világháború folyamán Rákos lakossága sokat szenvedett; többségük 1916-ban kénytelen volt elmenekülni. A háború több, mint negyven hősi halottat követelt a falutól. Nevük a temető cserefa kapujába felvésve látható. A polgárok közül is sokan áldozatul estek. 1918 őszén egy elégedetlenkedő csoport megtámadta a községházát. Laczkó Antal jegyzőt akarták felelősségre vonni, mivel a hadisegélyek szétosztásánál nem járt el mindenkivel méltányosan. A jegyző az emberek dühe elől a Cseretetőre menekült, ám elfogták és levetkőztetve hozták vissza, de bántani nem bántották. Laczkó Antal az eset után önként hagyta el Rákost. (A 1918-as forradalom idején Rákoson különösebb esemény nem történt.)

A második világháború szintén sok áldozatot kívánt Rákostól. A nép most is menekülésre kényszerült. Sok emberélet esett ismét áldozatul a háború borzalmainak és az anyagi károk is igen nagyok voltak.

Feltáratlan múlt...

A második világháború alatt Simon Ferenc volt az iskolaigazgató, aki főhadnagyi minőségben a helyi székely határőrség parancsnokságát is ellátta; a Bogáton próbaásatásokat végeztetett a katonákkal. Csakhamar egy hatalmas méretű csontvázra bukkantak, amelyet felküldtek a kolozsvári múzeumba, ahol a régészek megállapították, hogy az egy régi harcos csontváza. Ilyen csontváz még sok lehet a Bogát véráztatta völgyében. Bizonyos, hogy ásatások révén sok mindent megtudhatnánk a múlt titkaiból. Vannak, akik azt feltételezik, hogy a Bogáton közel kétezer évvel ezelőtt római erősség (castrum) állott. Ezt a feltevést azzal támasztják alá, hogy a múlt század (19. század – Cs. Z.) második felében rengeteg római pénzt találtak a Bogát oldalán. Ezek a pénzek egyik felükön elvékonyodtak. A pénzdarabokból a somlyói barátok múzeumába is vittek néhányat, a többit eladták egy brassói ékszerésznek. Tudjuk, hogy Csík területe sohasem tartozott a rómaiak uralma alá, mert a határ (limes) a Hargita gerincén húzódott. A rómaiak a mai Hargitafüdüln már akkor kaolint bányásztak. Nincs kizárva tehát, hogy a Bogáton egy előretolt megfigyelő erősség lehetett.

A Székelyek rétvével szemben fekszik Ábrahámfalva és házainak, valamint kemencéinek maradványait ma is könnyen fel lehetne tártani. Ugyancsak lehetne ásatásokat végezni Pogányvár, illetve II. Apafi Mihály vadászkastélyának romjánál is. Bizonyos, hogy az ilyen irányú kutatások sok meglepetést hoznának és igazolnák Csíkrákos közösség nagy és fényes múltját.

Tudnunk kell még azt is, hogy a templomkerítésben lévő halottasház régen kápolna volt. Ezt építési alakja is bizonyítja: a kórusfeljáró közelében a templomudvarra nyíló oltártól a torony irányába húzódik a templom második kriptája, ahol kőkoporsók fekszenek. A múlt század második felében a torony tájékaról nyíló bejáratát befalzták, mert a gyermekek sokat rendetlenkedtek ott. A templomkerítésben nyugszik Zöld Péter plébános is, aki a madéfalvi veszedelem idején a székelyeket Moldvába vezette ki.

Csíkrákos község mai felosztása a következő: Alszeg (Zöldek utcája, Dobosok utcája), Bogát utca, Országútmente, Köves utca, Templom utca. A község legrégebb háza – még eredeti formában áll fenn -, Antal Félixé (Alszeg), mely 1804-ben Antal János és Áron építettek. A második legrégebb ház Pál (Háromszéki) Józsefé. Ez az épület a mestergerenda tanúsága szerint 1837-ben épült és a templom utcában található. A település központja a Piac tér. A jobbágyságnak különösebb nyomai, emlékei nincsenek. A község lakóiból a Sillók és a Szávák jobbágyok voltak. A település fejlődésével kapcsolatban megemlíthetjük, hogy házhelyjuttatás alig egy-két esetben történt. A község Madéfalva felé eső végén Zerkula Márton épített juttatott házhelyre, a Köves utcában pedig Székely József volt néptanácsi elnök és Gyurka Imre. A község lakóinak száma ma: 1370 fő.¹¹ (Rákoson az 1300-as lélekszám száz évnél régebb; 1860-tól a természetes szaporulat elvándorol. Sokan mennek Bukarestbe és a Regát városaiba, ahol beolvadnak a románságba.)

Mindennapok Csíkrákoson: ételek, italok, szólások, népszokások...

A nép leggyakoribb étele a pityóka (krumpli – Cs. Z.) mellett a puliszka tejjel, túróval, berbécstokánnal (birkapörkölt – Cs. Z.) és káposztával. Karácsonykor húslevest, töltött káposztát, kemencében sült kalácsot és főtt perecet esznek. A böjti ételek: szilva, tej, káposztalé, olajos laposka, olajos káposzta és pityóka, paszuly meg tejbekása. Húsvétkor szentelt ételeket: bárányhúst, sonkát, főtt tojást, kolbászt, kalácsot és töltött káposztát esznek, valamint pálinkát isznak. Keresztelőkön húslevest, paprikást, sülteket, bort és pálinkát fogyasztanak a rákosiak. Lakodalmakban ugyan ezt, kibővítve tortával és kürtős kaláccsal. Halotti torok idején levest, paprikást, sültet és kalácsot esznek, pálinkát isznak. Búcsúkor úgyszintén.

A tűzhelyfélékből régen a gócalját (kandallós tüzelő – Cs. Z.) ismerték, de ma már nem használják. A táplálék-előkészítő munkák közé soroljuk a disznóölést, kenyérsütést, aszalást. Régebben főzték a gabonapálinkát is, ma már nem. A kamrákon és a gabonásokon kívül egyre gyakoribbak a húsfüstölő kamrák. Az igények növekedése már megkívánja, hogy az egyszerű házaknál is megértsék az asztalt étkezésor, hétköznap is.

A népnyelvben, a szomszédos helységekhez viszonyítva nincs lényeges különbség. Ismertebb tájszavak: hiu (padlás), putrigányos (?), бүтү (sarok), бүтүрмеч (durva, vaskos), меркел (sír, haragszik), терпе (alacsony növésű), сирүл (befordul), аhajt (ott, amott), еhelyт (itt, közel) stb. (Szómagyarázatok tőlem – Cs. Z.) Gyakoriak a bibliai keresztnevek: Jeremiás, Illés, Sámuel, Dávid stb. Ragadványnevek: Rusály, Káló, Hogyhát, Gezdi, Pörő, Német, Csatora, Magyarai, Háromszéki, Fortik, Buka, Ducsi, Nyőri, Nyári, Komédia, Gezder, Szurok, Piri, Dulló, Senki, Csuzlik, Metsző, Döfi, Róka, Nyúl, Püszkő, Cseszle, Döske, Kodár, Kuki, Morzsa stb.

Közmondások: Szegény úrnak galambdúc a mészárszéke; Holló fészken hattyút keres; A sas nem fogdos legyet; Aki bottal köszön, annak doronggal felelnek; Akármeddig neveled a libát, csak lúd lesz belőle; Aki mással jót tesz, magának keres; Fekete kézzel keresik a fehér pénzt; Kinek szíve telve, megnyílik a nyelve; Dolgos kéz, okos ész stb.

Szólásmódok: Nagy követ hengerget; Nagy fába vágta a fejszét; Átesett, mint Kardos kutyája a kerten; A követ is megnyúzná, ha bőre volna; Még a száraz kortyot is számba veszi; Egy pénzből kettőt csinálna, ha lehetne. Úgy intézi, hogy a kecske is jól lakjon, a káposzta is megmaradjon; Ég a keze alatt a munka stb. A népköltészetben a múlt században Csutak Dávid (Móka) tűnt ki, aki 1870-1880 környékén halt meg. Verseket és nótákat szerzett, nagy tréfacsináló volt, ezért kapta a Móka melléknevet.

Híresebb gazdák voltak a lakodalmakban: Dobos József, Dobos Félix és Fodor Márton (Hoppá). Ma a leghíresebb lakodalmas gazda: Csutak Illés. Híres mesemondó volt Péter Joakimné, hatvan esztendeje, hogy meghalt.

Időjárással kapcsolatos hiedelmek: Mátyás, ha jeget kap, elrontja. Ha nem, csinál; Gyertyaszentelőkor ha megcseppen, szegény tavasz lesz, az iziket tartsd meg! József napjára virradólag, ha megfagy, hat hétig reátart; Gergely napján mondják: Téalapó még nincsen, távol hull a hó szakállából; Ha szelet derel Dénes (október 2.), nem lesz a bor édes; Amint Katalin dirigálja, olyan lesz az újév januárja; Hogyha száraz nyáron Jakab, Karácsonykor harap a fagy; Ha harmatos Barnabás; száraz lesz az aratás; Ha szeles Klára, ősz lesz nemsokára, Töri

Mátyás a jeget, közeleg a kikelet; Hogyha Márk napján szól a béka, abban az esztendőben kisebb lesz a véka.

Találós kérdések: Nekem nincsen, ne is legyen, de ha volna, világ kincséért sem adnám. (félszem) Minden udvaron megfordul, a kutyák nem ugatják. (szél) Szénát eszik három foggal, pedig szája sincsen. (villa) Hogy veszik ki a követ a tengerből? (vizesen) Mikor jó a kicsi alma? (Mikor nagy nincs.) Hol szelik meg a kenyeret? (Ahol van.) Melyik a legerősebb állat? (csiga) Hány nap van egy évben? (Amennyi 12 hónap.) Levele sincsen, virága sincsen, erdön-mezőn féllábon áll, feje felett nagy ernyője, hogy napsugár meg ne süsse. (Gomba.) Mindig nyílik, mégsem virágzik. (ajtó)

A közös dalolás mai és régi társas alkalmai a fonó, a lakodalom, a táncmulatság, a katonakísérő és a juhszéthányó összejövetele. Énekeskoldusok nincsenek. Sirató asszonyok: Kosz Dénesné és Simó Mártonné. A rezesbanda tagjai: Ferencz Sándor, Császár Sándor, Stefán Sándor, Gyurka Gáspár, Zöld Áron. A cigányzenekar vezetője Sinka Mihály. Tagjai: Sinka Ignác, Sinka Lajos, Román Dénes, Zerkula István és Zerkula Márton. A népdalok mellett a műdalok is elég elterjedtek. A népi játékok közül a kis- és nagybűzös labdajátékot említhetjük. Az iskolások nagyon szeretik a kézilabdát és a labdarúgást, valamint az asztaliteniszt, amelyet lelkesen játszanak. Egyes szülők gyermekeiknek ügyes játékszereket, talicskát, kis szekeret stb. készítenek. A népi táncok közül a legismertebb a csárdás. Lakodalmak alkalmával a párnást táncolják (körben). A kerekest ketten járók, a hétfélté párnával táncolják. Ennek a dallama egyforma. Ismerik a menyasszonytáncot is, és lakodalomban táncolják. A rókatáncot inkább a cigányok járók, a medvetáncot is ismerik: két férfi járja – az egyik négykézlábra áll, a másik pedig keresztül mászik rajta vagy alatt, a és mellette táncol. Fodor Gergely most is el tudja járni. Igen jó táncos volt a néhai Császár Félix (Csatora). A községnek van táncsoportja, mely kultúrversenyeken sikeresen szokott szerepelni. A tánchoz vagy a rezesbanda vagy a cigányzenekar szolgáltatja a zenét. A táncokat a kultúrotthonban tartják, nyáron udvarokon és csűrökben. A tánchoz inkább „urasan” öltöznek, mint népviseletbe. A legények harisnyában táncolnak. Ismerik a keringőt, polkát, tangót és foxot is.

A férfiak régebben hosszú, a nők fonott haját viseltek. A férfiak ma leginkább rövid haját viselnek. Télen bárányszőr sapkában, nyáron szalmakalapban járók. A sapkát novembertől ápriliséig viselik. A sapka alja inkább kerek, mint hegyes. A szalmakalapot a vásárokon veszik; szeretik a nagykarimájú kalapokat. Ismerik a vőlegény-inget is. Kétféle harisnyát hordanak: feketét és szürkét, ez utóbbi azonban nagyon ritka. A harisnyán piros, zöld és fekete zsinórozás a szokásos: a pirosat és a zöldet a székelyek, a feketét a jobbágyok viselték. A vitézkötést főképpen a fiatalok hordják, az öregeknél ritkán fordul elő. Híres harisnyakészítő volt néhai Csutak Dénes, de említésre méltó Vizoli Miklós és Péter Ferenc is. Az első világháború után kezdték hordani a fekete és a szürke bricseszadrágot. A rákosiak emberemlékezet óta keményszárú csizmát viselnek, de használatos a bakancs és a bocskor is, különösen erdőlésnél. Többnyire taxibocskort hordanak, amit boltban vásárolnak. Régebben a bokáig érő, úgynevezett „aszalós” zekét, melynek a nyaka korcban volt és gomb nem volt rajta.

A női hajviselet általában vegyes képet mutat. A fiatalok közül sokan viselnek rövid haját, míg az asszonyok inkább fonott haját viselnek, melyet kontyba fésülnek. Hordják a téli és nyári fejkendőt is, melyet elékötve viselnek. Nagykendő és hárászkendőt¹² is hordanak, de főkötőt nem. Az asszonyok hosszú, a leányok rövid inget viselnek. Az előbbieket inge hosszú ujjú és a nyaknál magába gombolódik, a lányoké japán szabású vállpántos, a nyaka kivágott.

Pendely és porcelánszoknya nincs, alsószoknyát viselnek, a lányok pedig kombinét. A nadrágviselet általános, a szoknyák pedig rendszerint szárközépig érnek, de az idősebbek hosszabb szoknyát viselnek. A rokolyát és rövid mellényt csak ünnepnapokon veszik fel. Nagy mértékben elterjedt a pulóver használata, nőknél, férfiaknál egyaránt. Téli öltözet a felsőkabát és a bunda. A nyári ruhák kartonból, selyemből stb. készülnek. A nők télen csizmát viselnek, amelyek sarka magasabb és orra is hegyesebb, mint a férficsizmáké. Mezítláb nem illik járni. A menyasszonyi öltözet mirtuszkoszorús fátyol és fehér selyemruha. A népviseletet a kultúrcsoport előadásain minden alkalommal bemutatják.

Régebben híres kőfaragók voltak: Kosz Márton, Antal Ignác és Kosz József, jelenleg Csutak Antal örvend szélesebb ismertségnek. A fazekasok közül Császár Ágoston, Mezei János és Mezei István tűnt ki, manapság sajnos ezzel a mesterséggel már kevésbé foglalkoznak. A kádárok közül Csutak Dávid, Csutak József és Fodor András voltak ismertebbek, ma már ezt a mesterséget sem folytatják az utódok. Szövéssel, fonással, festékes szövással majdnem mindenki foglalkozik: rongyszőnyeget sokan készítenek. Híres szövő asszony jelenleg a faluban Gyurka Gáspárné. Híres kapufaragók: Vizoli Imre, Császár Amrus, a régiekből Vizoli János és Vizoli Sándor. Bútorkészítő népművész volt Péter András. Sírfeliratkészítők: néhai Császár Imre, jelenleg Göröcs István és Székely Mihály.

A legtöbb népszokás az ünnepekkel kapcsolatos. Luca napján, ha fiúgyermek megy be először a házba, akkor abban az évben bikaborjú lesz, ha pedig leányka, akkor ünő. A gyerekek ilyenkor „lucálni” járnak – ahogy szokták mondani. Karácsonykor, az éjféli mise közben egy leányka szokta az alábbi éneket énekelni:

Szerencsés óra, boldog éjszaka!
Melyben Jézus megszületett;
A mi váltságunkra eljött,
Szerencsés óra, boldog éjszaka.

Szerencsés óra, boldog éjszaka,
Az angyalok énekelnek,
Dicsőség mennyben Istennek,
Szerencsés óra, boldog éjszaka.

A Szűz Mária, Dávid leánya,
Jézust méhében hordozá,
És Őt e világra hozá,
Szerencsés óra, boldog éjszaka.

Sötét éjfélnben, nagy csendességben,
Az Úr Jézus megszületett,
A mi váltságunkra eljött,
Szerencsés óra, boldog éjszaka.

A pásztormisére leginkább a gyerekek járnak el, ilyenkor madarakat engednek szét a templomban és madársíppal a madarak hangját utánozzák.

Aprószentekkor a szokott köszöntő után a következőket mondják: „Disznófejhez tormát hoztunk, s ha a gazda megengedi, elosztogatjuk.” A gazda „vesszőzésekor”: „Aprószentek, Szent Dávid, éljen az úr sokáig. Járjon pénzben bokáig, fehér ingben, s gatyában, s hargas

szárú csizmában. A családtagok „vesszőzésénél”: Aprószentek, Dávid, Dávid, hegyen lakik, korcsolyázik. Elromlott a korcsolyája, hazaviszi, megcsinálja, fúrja, faragja, s mégis faragatlan hagyja.”

A lányok Újév reggelén galuskákat készítenek és mindegyikbe egy cédulára írt nevet tesznek. A galuskákat vízbe teszik, és amelyik a leghamarabb a víz felszínére jön, azt kibontják: a papíron lévő név a lány jövődöbelijének a neve; a felbukkant nevet viselő legényhez megy férjhez a lány.

Házszeneléskor a papnak három tojást adnak, a Három Királyok emlékére.

Gyümölcsoltóval kapcsolatosan az a szokás, hogy nagybőjt folyamán oltott gyümölcsfákra piros szalagot kötnek az igézet ellen.

A virágvasárnapi pimpószeneléssel kapcsolatban az a hiedelem, hogy ha a barkát szenteletlenül viszik be a házba, akkor nem lesz csirke. Torokfájás ellen a család minden tagja pimpót nyel le; ezt azért is teszik, hogy a jövő virágvasárnapot is megérhessék. Jellegzetes öntözővers a következő: „Immár a tavasznak elértük kezdetét, egy szép virágszálnak látjuk kellemetét. Zöldellő ágon el ne hervadjanak, íme nagy örömben meg is maradjanak. Eljöttem hozzátok ifjú létemre, hogy harmatot öntsek e szép növényekre. Mert ha meg nem öntjük e szép növényeket, nem virágoznak nekünk a jövőben szépet. Virágozzék tehát ékes virágokat, nyerjen az egekben ékes koronákat. Öntök asszonyt, leányt, kedves magzatával, várok piros tojást, de azt is párjával.”

Búzaszeneléskor a megszentelt vetésekből a keresztre koszorút fonnak. Szokásban van az is, hogy Jakab napján a Jakab-ágot¹³ este elviszi a legény a kedveséhez és megkérdezi, hogy elfogadja-e. Igen válasz esetén a legényt megvendégelik. A Jakab-ágot őrzik, hogy nehogy ellopják, és máshelyt üssék fel.

Áldozócsütörtökön az elsőáldozók délután is elmennek a templomba. A pap csak ezután osztja ki az elsőáldozási emlékképeket.

Úrnapiján erős idő esetén az Úrnapiján megszentelt virággal füstölnek, a veszedelmet elhárítandó. A négy oltár köré jegenyefákat vernek és a körmenet végén ezeket az ágakat összeszedik és az állatok füstölésére használják orvosságul. Mindenszentekkor a szegények számára cipót sütnek, amelyet a „halottak lepényének” neveznek.¹⁴

Régebben az volt a szokás farsang idején, hogy a zenészek a fiatal legényeknek és leányoknak állandóan húzták. A farsang utolsó napján a legények egy vezetővel az élükön – aki szép ruhába öltözött és kardot fogott a kezében -, szénát koldultak a zenészek kifizetésére. A legények karszalagosan és villával mentek a szénát összeszedni. Másnap a lányok, legények díszbe öltözve mentek a hamvazószerdai misére, amelyet követően felkeresték a papot és verseket mondtak farsangi élményeikről, valamint a böjti szokásokról és az ifjúság helyes böjti magatartásáról. Azután testületileg hazamentek és a falu végén (Császár Gáspárnál) farsangsíratót tartottak. Egy szalmabábuba belelövöldöztek, majd a hó alá temették. (Ha volt éppen hó.) Ezt a menetet a régi időkben az öreg Tenkely vezette magyar ruhában, kardosan. Szokásban volt az is, hogy húshagyatkor valaki álarcot tett föl, hátul tehénfarkat kötött, majd egy rúdra berbécsejt (bakfejt – Cs. Z.) erősített, egy zacskóba hamut öntött és így ijesztgette az embereket. Akin látta, hogy valaki fél, annak utána szaladt és püfölte. Megtették azt is, hogy hamvazószerdán egy szalmabábut rossz ingbe öltöztettek, és zeneszóval felvitték

a templomig. Ott belelőttek, majd egyet táncoltak, azután a bábút a hó alá temették. Ez a bábu volt a „lódujka”. Szokásban volt a betlehemezés is.

---

¹ Vö.: Ferencz Béla: Csík vármegye monográfiája a legrégebb időktől napjainkig. Csíkszereda, 1935. 65. o.

² Erdélyben a papi illetéket nevezik így – Cs. Z.

³ Az egykori Cserei kúriát ugyan visszaigényelték az örökösök, de sikerült megvásárolni, így most a Cserekeret Fogadó tulajdonosai birtokolják. Kovács Annamária, a Cserei Mihály Egyesület elnöke, aki vállalkozóként tulajdonosa a kúriának, az egyesület rendelkezésére bocsátotta a kúria udvarát és egy emlékszobát is berendeztek, valamint emléktáblát helyeztek el a bejáratnál és sikerült az adományokból egy mellszobrot is emelni. A kúria ezen felül közösségi célokat, a faluba érkező vendégek, turisták kényelmét szolgálja – Cs. Z.

⁴ Vacsárcsi falunak a Csíkszentmihály felé eső részén lévő magaslaton állnak a Csíkszéket egykor uraló Sándor-család 16. századi ősi kastélyának maradványai. Itt állították össze 1533-ban a Csíki Krónikát. 1694-ben a tatárok rombolták le a kastélyt, ekkor veszett el a krónika eredeti példánya is. Vacsárcsinak 1910-ben 776 lakosa volt. A trianoni rablóbékéig Csík vármegye Szépvízi járásához tartozott.

⁵ Dr. Endes Miklós: *Csík-, Gyergyó-, Kászon-székek (Csíkmegye) földjének és népének története 1918-ig.* Budapest, 1938. 68-69.o.

⁶ A templomra vonatkozólag sok adatot tudhatunk meg még Dr. Endes Miklós fentebb már említett könyvének 339-341. oldalán található ismertetéséből, melynek egy része Orbán Balázs A Székelyföld leírása c. művéből van.

⁷ Szó szerint esőköpenyt jelent, amelyet a katolikus papság visel a szertartásoknál – Cs. Z.

⁸ Orbán Balázs: *A Székelyföld leírása.* Első kötet. Csík-szék. 67. o.

⁹ Dr. Endes Miklós: *Csík-, Gyergyó-, Kászon-székek (Csíkmegye) földjének és népének története 1918-ig.* Budapest, 1938. 340-341. o.

¹⁰ U.o. 341. o.

¹¹ Cászár Vilmos *Csíkrákos krónikája* c. művének 115. oldalán arról számol be, hogy a 2002-es népszámlálás idején Csíkrákos lakossága 1068 fő volt. (Cs. Z.)

¹² Ritkábban bár, de még viselik a székely falvak idősebb asszonyai a hárászkendőt (kötött gyapjú nagykendő). Néhol templombajáró nagyruhának is mondják a fekete, kávébarna vagy fehér színű, háromszögre fogott, s akként a réklire öltött, kurti helyett, a mellen keresztbe vetve viselt ruhadarabot. (Cs. Z.)

¹³ A megújulást, az újjászületést jelentő május hónapban (volt) szokás májusággal vagy – Csíkban ismertebb nevén -, Jakab-ággal feldíszíteni a lányos házak kapuját. Sajnos nagyon kevés kapun lehet látni a legtöbbször titokban elhelyezett, színes papírvirágokkal díszített fenyőágot. Pedig sok mindenről árulkodhatna e májusi dísz: hogy kislány vagy eladósorban lévő lány lakik-e ott; egy vagy több leány van-e; hogy milyen viselkedésű a lány (ugyanis, ha seprűágot helyeznek a kapufélfára a legények, az nem nagy büszkeség a leálynak.) Az igazi élményt a fenyőág beszerzése, feldíszítése, és a sötétben történő felszegezése jelenti. Mindez titokban történik, a lánynak kell kitalálni, hogy melyik legényke ajándékozta meg. Hálából, köszönetképpen régen csipkés zsebkendőt, ma inkább édességet kap a titokzatos fiú. (Cs. Z.)

¹⁴ Lásd Székely László *Ünneplő székelyek* című könyvét.